

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ імені Ігоря Сікорського»
Факультет лінгвістики**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан ФЛ

_____ Н.С. Саєнко
(підпис) (ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 2017 р.

ЗАСАДИ УСНОГО ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ (РИТОРИКА)

РОБОЧА ПРОГРАМА
кредитного модуля

підготовки бакалавра

напряму технічних спеціальностей

форма навчання заочна

Ухвалено методичною комісією
Факультету лінгвістики
Протокол від _____ 2017 № ____
Голова методичної комісії

_____ С.В. Ібрагімова
(підпис) (ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 2017 р.

Робоча програма кредитного модуля «Засади усного професійного мовлення (риторика)»
для студентів технічних спеціальностей
освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, за заочною формою навчання
складена відповідно до програми навчальної дисципліни «Засади усного професійного мовлення (риторика)»

Розробник робочої програми:

ст. викладач, канд. філол. наук Маковецька-Гудзь Ю.А.
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

_____
(підпис)

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри
української мови, літератури та культури

Протокол від 14.06. 2017 року № 11

Завідувач кафедри

_____ О.П. Онуфрієнко

«___» _____ 2017 р.

1. Опис кредитного модуля

Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Загальні показники	Характеристика кредитного модуля
Усі галузі знань	Назва навчальної дисципліни, до якої належить кредитний модуль – Засади усного професійного мовлення (риторика)	Форма навчання заочна
Напрями підготовки Технічні спеціальності	Кількість кредитів ECTS – 2	Статус кредитного модуля: за вільним вибором студента
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр	Змістових розділів – 3	Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки
	Загальна кількість 60 год.	Рік підготовки: 1-й
		Семестр 1 або 2-й
		Лекції 6 год.
		Практичні 2 год.
		Самостійна робота 52 год.
Тижневих годин: аудиторних – 2 СРС – 2	Вид та форма семестрового контролю: Залік	

Кредитний модуль «Засади усного професійного мовлення (риторика)» передбачає підвищення рівня загальномовної підготовки, мовної грамотності, комунікативної компетентності студентів, практичне оволодіння засадами усного мовлення; вироблення умінь та навичок особистого та професійного спілкування, написання та виголошення промов різного виду, що сприятиме якісному професійному спілкуванню, як під час навчання, так і в подальшій фаховій діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна "Засади усного професійного мовлення (риторика)" разом з дисциплінами «Історія української культури», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Історія України», «Іноземна мова», «Сучасні інформаційні технології в лінгвістиці», формує гуманітарну складову в програмі підготовки майбутнього фахівця.

2. Мета та завдання кредитного модуля

2.1. Метою навчальної дисципліни є формування у студентів компетентностей:

- здатність застосовувати норми культури усного мовлення;
- здатність вести ділові та приватні бесіди;

- здатність організувати взаємодію зі співрозмовником, налагодити контакт, зворотній зв'язок.

2.2. Основні завдання навчальної дисципліни.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

знати:

- загальні вимоги до усного спілкування;
- умови ефективного професійного спілкування;
- основні поняття загальної риторики;
- види аргументів і ситуації їх використання;
- сучасні методи риторичного аргументування;
- етапи підготовки усної промови;
- критерії оцінки промови;
- види промов;
- принципи безконфліктного спілкування;
- невербальні засоби спілкування;
- прийоми активізації уваги слухачів;
- основні закони спілкування;
- форми проведення дискусії;
- сутність полеміки і полемічні прийоми;
- вимоги до усних презентацій;

вміти:

- вести розгорнутий монолог з фахової проблематики;
- вести ефективну, конструктивну бесіду на будь-яку тему з кола зацікавлень культурної, високоосвіченої людини;
  - вирішувати комунікативні та мовленнєві завдання в конкретній ситуації спілкування;
  - організувати взаємодію з аудиторією, налагодити контакт, зворотній зв'язок, спілкування;
  - використовувати невербальні засоби спілкування для досягнення власної мети;
  - підготувати публічний навчальний виступ для захисту курсового (дипломного) проекту;
    - створювати промови на професійну тематику;
    - володіти полемічним мистецтвом (диспут, полеміка, дискусія);
    - знаходити можливі засоби переконання відносно предмета мовлення та правильної побудови аргументу, який складається з ідеї, її обґрунтування та розташування;
    - створювати ефективні усні та мультимедійні презентації.

мати досвід у:

- веденні бесід різного типу;
- написанні та виголошенні публічних науково-навчальних промов;
- створенні мультимедійних презентацій як доповнення до виступу.

3. Структура кредитного модуля

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин	
		у тому числі

	Всього	Лекції	Практ.	СРС
1	2	3	4	5
Розділ 1. Основи комунікативної лінгвістики.				
<i>Тема 1.1. Природа спілкування і комунікації.</i>	2	-	-	2
<i>Тема 1.2. Структура процесу спілкування.</i>	2	-	-	2
<i>Тема 1.3. Семантика та смисли у комунікації.</i>	4	2	-	2
<i>Тема 1.4. Невербальні засоби спілкування.</i>	3	-	-	3
<i>Тема 1.5. Елементарні компоненти та засоби комунікації.</i>	2	-	-	2
<i>Тема 1.6. Спілкування як взаєморозуміння.</i>	3	-	-	3
<i>Тема 1.7. Слухання і його роль у комунікації.</i>	2	-	-	2
Разом за розділом 1	18	2	0	16
Розділ 2. Засади риторичної майстерності.				
<i>Тема 2.1. Лінгвістична риторика.</i>	4	2	-	2
<i>Тема 2.2. Публічна промова.</i>	2	-	-	2
<i>Тема 2.3. Мовний вплив у публічних виступах..</i>	2	-	-	2
<i>Тема 2.4. Оратор та аудиторія.</i>	3	-	-	3
<i>Тема 2.5. Види публічного мовлення.</i>	4		2	2
Разом за розділом 2	15	2	2	11
Розділ 3. Культура усного фахового спілкування. Форми колективного обговорення професійних проблем.				
<i>Тема 3.1. Особливості ділового спілкування.</i>	2	-	-	2
<i>Тема 3.2. Мистецтво аргументації.</i>	3	-	-	3
<i>Тема 3.3. Особливості професійного дискусивно-полемічного спілкування.</i>	4	2	-	2
<i>Тема 3.4. Суперечка як предмет еристики.</i>	2	-	-	2
<i>Тема 3.5. Форми колективного обговорення професійних проблем.</i>	2	-	-	2
<i>Тема 3.6. Діловий етикет.</i>	2	-	-	2
Разом за розділом 3	15	2	0	13

Домашня контрольна робота (ДКР)	10	-	-	10
Залік	2	-	-	2
Всього годин	60	6	2	52

4. Лекційні заняття

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (перелік дидактичних засобів, посилання на літературу та завдання на СРС)
1	<p>Тема 1.3. Семантика та смисли у комунікації.</p> <p>Лекція 1. Вербальні і невербальні компоненти спілкування. Форми мовної комунікації. Складові комунікативного акту. Мовний вплив у спілкуванні. Екстралінгвістичні фактори усного фахового спілкування. Слухання і його роль у комунікації. Комунікативні табу. Комунікативні бар'єри</p> <p>СРС</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зворотний зв'язок у комунікації 2. Інтернаціональні жести 3. Форми мовного впливу <p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник для студ. вищих навч. закладів / Ф. С. Бацевич . – Київ : Академія, 2004 . – 342 с. – Режим доступу: http://lib.ltd.ua/основи-комунікативної-лінгвістики-бацевич.html 2. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням. / С.В. Шевчук., І.В. Клименко. – К.: Алерта, 2011. – 696 с. – Режим доступу: http://futurestudents.at.ua/Dowlands/Shevchuk_S_V_Klimenko_I_V_Ukrayinska_mova_za_p.pdf 3. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О.В. Яшенкова. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 312 с. 4. Піз А., Піз Б. Мова рухів тіла. Розширене видання/ Пер. з англ. – К: ТОВ "Компанія ОСМА", 2015. – 416с.
2.	<p>Тема 2.1. Лінгвістична риторика.</p> <p>Лекція 2. Поняття риторики. Призначення риторики та її роль у суспільному житті. Основні розділи класичної риторики. Страх публічних виступів. Видатні оратори сучасності. Принципи і правила риторики. Прийоми впливу на слухачів. Складові успішного виступу. Структура професійної публічної промови. Способи виголошення промови. Ефективна імпровізація. Сучасні методики переконання (сторітелінг).</p> <p>СРС</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Головні напрями неориторики. 2. Принципи та етапи підготовки публічного виступу. 3. Партитура тексту. <p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мацько Л.І. Риторика: Навч. посіб. / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 311 с. – Режим доступу: http://www.twirpx.com/file/30201/ 2. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням. / С.В. Шевчук., І.В. Клименко. – К.: Алерта, 2011. – 696 с. – Режим доступу: http://futurestudents.at.ua/Dowlands/Shevchuk_S_V_Klimenko_I_V_Ukrayinska_mova_za_p.pdf

	<p>3. Томан І. Мистецтво говорити. – К., 1986 - 293 с. – Режим доступу: http://www.twirpx.com/file/599794/ Стернин І.А. Основы речевого воздействия. Учебное издание. – Воронеж: «Истоки», 2012.- 178 с. – Режим доступу: http://sterninia.ru/files/757/4_Izbrannye_nauchnye_publicacii/Rechevoe_vozdejstvie/Osnovi_r_echevogo_vozdeistviya2013.pdf</p>
3	<p>Тема 3.3. Особливості професійного дискусивно-полемічного спілкування. Лекція 3. Дискусія, види дискусій. Критика під час дискусії. Сучасні технології проведення дискусії. Види запитань. Дедуктивна, правдоподібна та індуктивна аргументація. Структура аргументації. Суперечка як предмет еристики. Типи суперечок. Стадії суперечки. СРС</p> <ol style="list-style-type: none"> Особливості сприйняття, вивчення, розуміння співбесідника. Способи сприйняття критики. Суперечка як предмет еристики. Типові правила та помилки в суперечках. <p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням. / С.В. Шевчук., І.В. Клименко. – К.: Алерта, 2011. – 696 с. – Режим доступу: http://futurestudents.at.ua/Dowlands/Shevchuk_S_V_Klimenko_I_V_Ukrayinska_mova_za_p.pdf Васенко Л.А., Дубічинський В.В., Кримець О.М. Фахова українська мова. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.

5. Практичні заняття

Основні завдання практичних занять – закріпити теоретичний матеріал, засвоєний у ході лекційної частини курсу; навчити студентів узагальнювати набуті знання для вирішення конкретних комунікативних завдань, виробити навички мовленнєвої етики.

№ з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, посилання на літературу та завдання на СРС)
1	<p>Тема 2.5. Види публічного мовлення. Практичне заняття 1. Ефективна імпровізація. Сучасні методики переконання (сторітелінг). Усна та мультимедійна презентація. СРС</p> <ol style="list-style-type: none"> Опрацювання теоретичного матеріалу за темою. Виконання домашнього завдання (вправи, практичні, творчі завдання) <p>Література:</p> <ol style="list-style-type: none"> Седнев А. Выступление без подготовки. Что и как говорить, если вас застали врасплох: Манн, Иванов и Фербер; Москва; 2014 – 109с. – Режим доступу: http://оратор.укр/books/20.pdf Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге /Н.П. Осипова, В.Д. Воднік, Г.П. Клімова та ін. За ред. професора Н.П. Осипової. — Х.: Одиссей, 2006. — 144 с. – Режим доступу: http://textbooks.net.ua/content/category/28/39/34/ Томан І. Мистецтво говорити. – К., 1986 - 293 с. – Режим доступу: http://www.twirpx.com/file/599794/

6. Контрольні роботи

Для контролю за якістю засвоєння навчального матеріалу передбачено проведення домашньої контрольної роботи. Перевірка рівня знань, отриманих під час вивчення курсу “Засади усного професійного мовлення (риторика)” здійснюється на заліку, який проводять в кінці навчального семестру (зразки контрольних запитань див. у додатку).

7. Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Система рейтингових балів, критерії оцінювання та умови допуску до семестрової атестації наведено у «Положенні про рейтингову систему оцінки успішності студентів з кредитного модуля (дисципліни) «Засади усного професійного мовлення (риторика)».

8. Методичні рекомендації

На курс “Українська мова за професійним спрямуванням” відводиться 60 годин на академічну групу, з них 6 годин – лекцій, 2 години – практичне заняття, 52 години – самостійна робота студентів.

В основу програми закладено ідею навчання мистецтву створювати, з урахуванням узусу і відповідної йому комунікативної спрямованості, тексти певних жанрів, переважно в усній формі, сприяти практичному оволодінню навичками ораторського мистецтва, культурою вербального та невербального спілкування. Також значна увага приділяється культурі та чистоті усного мовлення, використовуючи для цього завдання практичного характеру.

При вивченні риторики важливим є не тільки засвоєння теоретичних основ красномовства, а й уміння застосовувати свої знання на практиці. Тому слід уважно поставитися до створення завдань як теоретичного так і практичного характеру. Програма передбачає проведення лекційно-практичних занять, виконання різного роду вправ. Поточна форма контролю: оцінюється робота студентів на практичних заняттях та виконання домашніх завдань. За підсумками виставляється залік. Для студентів технічних напрямків слід запланувати виконання трьох контрольних робіт протягом семестру, які можна проводити у формі тестів або творчих завдань (міні-виступів). Самостійна робота студента разом з відвідуванням настановних занять будуть сприяти формуванню вміння правильно і грамотно викладати думки, публічно виступати, вести ділові переговори, орієнтуватися в потоці інформації.

Програма передбачає підвищення рівня комунікативної компетенції студентів, що передбачає знання основ мовної поведінки людини, законів, правил і прийомів спілкування, знання основ полемічної майстерності і технологій публічного виступу, дотримання норм літературної мови, володіння мистецтвом ведення ділової бесіди, знання національних особливостей ділового спілкування, вміння і психологічну готовність ефективно виступати перед будь-якою аудиторією.

У ході розроблення робочої програми кредитного модуля (РПКМ) для факультетів слід враховувати особливості навчальних планів та використовувати запропоновану тематику лекцій та практичних занять, які подані у розгорнутому форматі. Під час опрацювання розділу 3 «Культура усного фахового спілкування» слід враховувати професійне спрямування факультетів для вибору питань, що оптимально відповідають комунікативним особливостям фахового поля.

Заняття проводяться у формі лекцій та практичних занять. Рекомендується проводити зі студентами різні види додаткової роботи (консультації, семінари тощо). На лекціях слід обов'язково залучати студентів до обговорення та вести активний діалог. Бажано на деяких

лекціях використовувати метод сторітеллінгу, як ефективний спосіб подачі та запам'ятовування інформації.

Лекції та практичні заняття поєднані однією темою, тому інформацію, отриману на лекції, слід активно використовувати в ході практичних занять. На практичних заняттях рекомендується проводити різні інтерактивні заходи: дискусії, дебати і под.; моделювати ситуацію, використовувати рольові ігри, кейси.

Під час планування практичних занять варто орієнтуватися на те, щоб на занятті було 70% практики і лише 30% теорії. Тобто, студенти мають виконувати низку практичних завдань, імпровізувати, робити короткі виступи. Пріоритетними темами аудиторних занять є проблеми усного фахового мовлення. Значну увагу слід приділяти не лише мовному наповненню виступів, а й невербальному складнику повідомлення. Невеликі публічні виступи слід проводити на кожному практичному занятті (починаючи від самопрезентації, до тривалого публічного виступу).

Оскільки сучасний процес вербалізації спілкування ускладнений російськомовним впливом, то пропонуються різні типи завдань: діалоги, монологічні висловлювання, перекази текстів з фаху, обґрунтування певної думки, вислову тощо. Проведення дискусій, тематичних обговорень закріплюватиме навички усного мовлення, вироблятиме звичку дотримуватися орфоепічних норм.

Виконуючи вправи і практичні завдання, студенти повинні отримати ті вміння, які необхідні для контролю над промовою, її аналізу і оцінки. Ці вміння дозволять їм вдосконалити власне мовну майстерність, впевненіше почувати себе в ситуаціях, коли потрібно «встати і сказати»; вільніше спілкуватися з людьми; навчитися конкретним різновидам мовних дій: зробити доповідь, прочитати лекцію, взяти участь в діловій розмові, виголосити тост, привітання, сказати комплімент, висловити публічно і довести свою думку, переконати в своїй правоті, розуміти потреби аудиторії та співрозмовника.

9. Рекомендована література

9.1. Базова

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник для студ. вищих навч. закладів / Ф. С. Бацевич . – Київ : Академія, 2004 . – 342 с. – Режим доступу: <http://lib.ltd.ua/основи-комунікативної-лінгвістики-бацевич.html>

2. Мацько Л.І. Риторика: Навч. посіб. / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 311 с. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/30201/>

3. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге /Н.П. Осипова, В.Д. Воднік, Г.П. Клімова та ін. За ред. професора Н.П. Осипової. — Х.: Одиссей, 2006. — 144 с. — Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/category/28/39/34/>

4. Піз А., Піз Б. Мова рухів тіла. Розширене видання/ Пер. з англ. – К: ТОВ "Компанія ОСМА", 2015. – 416с.

5. Седнев А. Выступление без подготовки. Что и как говорить, если вас застали врасплох: Манн, Иванов и Фербер; Москва; 2014 – 109с. – Режим доступу: <http://opator.ukp/books/20.pdf>

6. Стернин И.А. Фактор адресата в речевом воздействии - Воронеж: «Истоки», 2012. –

http://www.sterninia.ru/files/757/4_Izbrannye_nauchnye_publicacii/Rechevoe_vozdejstvie/Faktor_adresata-v_rechevom_vozdeistvyi.pdf

7. Стернин И.А. Основы речевого воздействия. Учебное издание. – Воронеж: «Истоки», 2012.- 178 с. – Режим доступа:

http://sterninia.ru/files/757/4_Izbrannye_nauchnye_publicacii/Rechevoe_vozdejstvie/Osnovi_rechevogo_vozdeistviya2013.pdf

8. Томан І. Мистецтво говорити. – К., 1986 - 293 с. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/599794/>

9. Хоменко І.В. Еристика: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 280 с. – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Khomenko_Iryna/Erystyka.pdf

10. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням. / С.В. Шевчук., І.В. Клименко. – К.: Алерта, 2011. – 696 с. – Режим доступу:

http://futurestudents.at.ua/Dowlands/Shevchuk_S_V_Klimenko_I_V_Ukrayinska_mova_za_p.pdf

9.2. Допоміжна

1. Берн Э. Игры в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений: Люди которые играют в игры. Психология человеческой судьбы: Пер. с англ./Общ. ред. М.С. Мацковского; Послесловие Л.Г. Ионина и М.С. Мацковского. СПб.: 1992. – 400 с.

2. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник/ За ред. Н.Д.Бабич. – Чернівці: Книги –XXI, 2005. – 572 с.

3. Куранова С.І. Основы психолінгвістики: навч. посіб. / С.І. Куранова. – К.: ВЦ «Академія». 2012. – 208 с.

4. Мацько Л.І. Культура української фахової мови: Навч. посіб. / Л.І. Мацько, Л.В. Кравець. – К.: «Академія», 2007. – 360 с.

5. Олійник О.Б. Риторика: Навчальний посібник. – К.: Кондор. 2009. – 170 с.

6. Сайтарли І.А. Культура міжособистісних стосунків: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2007. – 2007. 240 с.

7. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник. – К.: Цент учбової літератури, 2008. – 224 с.

8. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування: Навчальний посібник. – 6-те вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2007. – 230 с.

9. Яшенкова О.В. Основы теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О.В. Яшенкова. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

10. Экман П. Психология эмоций. Я знаю. Что ты чувствуешь. 2-е изд. / Пер. с англ. – СПб.: 2010. – 334 с.